سه احتمال در تعبیر امام علیه‌السلام؛ «ان اهل بطن النخلة حیث راوا الهلال قالوا قد دخل الشهر الحرام»

سید می‌فرمایند «و هو کما تری»؛ یعنی استدلال صاحب وسائل سر نمی‌رسد. حالا چرا «کما تری» است؟ ببینید امام علیه‌السلام در این حدیث به عرف استشهاد کرده‌اند؟ ای به تواتر نزول قرآن کریم بر این عرف؟ به گمانم این سؤال مهمی است. ما در جلسات صد و شصت و یک، صد و شصت و دو، وقتی از این روایت بحث کردیم که جزوه راجع به تلسکوپ را می‌خواندیم؛ در صفحه شانزدهم آن جزوه این تعبیر را داشتیم که وارد این شدیم؛ «و هذا مما یری بوضوح فی تعابیر الروایات و لعل من احسنه قوله علیه‌السلام : هذا الیوم من اللیلة الماضیة ان اهل بطن النخلة حیث راوا الهلال قالوا قد دخل الشهر الحرام». توضیحی که در آن جا عرض شد، به این صورت بود: «فانّ اذا رایان هلال رجب مثلاً فالمعنی لان نقول هذا الزمان الجاری و اللیلة الحاضرة من الشهر السابق». این درست بود یا نبود؟ آن جا بحث کردیم.

در اینجا چند محتمل هست. ما به ترتیب جلو می‌رویم. یکی اینکه امام علیه‌السلام صرفا می‌خواهند رسم را بگویند؛ «کذبوا ان اهل بطن نخله لما راوا الهلال قالوا»، یعنی رسم مردم این بود. امام با چیز دیگری کار ندارند. فرمایش امام فقط کاشف از این یک رسم است. این یک استدلال است. یعنی امام می‌فرمایند رسم عرب این بود و آنها بی خود می‌گویند.

احتمال دیگر این است که می‌خواهند بفرمایند چون رؤیت وقت مغرب صورت می‌گرفت و نوعا استهلال در وقت مغرب است، وقتی هلال را دیدند رسم عرب طبق یک استدلال و طبق یک ارتکاز مستقر شده؛ یعنی وقتی هلال را می‌دیدند می‌گفتند امشب شب اول است. پس باز مقصود اصلی امام علیه‌السلام کاشفیت از رسم است، نه از یک استدلال ارتکازی عرف عام. امام علیه‌السلام می‌خواهند یک رسم را بگویند اما رسمی است که متکی به تحلیل ارتکاز عرف است. خیلی تفاوت دارد که تحلیل ارتکاز، پشتوانه یک حرف باشد با جایی که مقصود اصلی ابداع رسم عرب باشد؛ رسم عرب این بود که می‌گفتند شب اول، همان شب قبل از فردا است. امشب شب اول ماه رجب است و فردا روز اول. شاهدش چیست؟ «اذا راوا الهلال قالوا قد دخل الشهر». حالا چرا؟ به‌خاطر ارتکازی است که خود عرف داشتند. این تابع می‌شود. احتمالی که ما آن وقت تقویت کردیم این بود که امام علیه‌السلام اصلاً کاری با رسم ندارند....

شاگرد: فرق احتمال اول و دوم چه شد؟

استاد: در احتمال اول اصلاً امام کاری به تحلیل ذهن عرف ندارند. فقط می‌گویند عرف عرب این بود و تمام. حالا چرا اینطور بود؟ نمی‌دانیم. علی ای حال می‌دانیم عرب اینطور می‌گفتند. خیلی منعزل

از تحلیل‌ها است. دومی این بود که فی الجمله تحلیل هست. سومی که بیشتر روی آن رفت‌وبرگشت کردیم، این بود که باید تکذیب امام علیه‌السلام، آن هم با استشهاد به عرف، یک طوری باشد که مخاطب قانع بشود. استدلال به رسم عرف مانعی ندارد. خب آن‌ها می‌گویند نحن من العرف! آن‌ها می‌گویند ما هم یک بخش از عرف هستیم. اهل بطن نخله این جور گفتند، اما مغیریه هم می‌گویی‌م رسم آن‌ها بی خود بوده، اما می‌گویی‌م «ان هذه اللیلة لیوم السابق». اما احتمال دیگر دارد که محور مقصود حضرت یک استدلال عرفی از ارتکاز عرف عام باشد. استدلالی که وقتی به آن توجه می‌کنی‌م همه قبول دارند. استدلال این است: وقتی هلال را دیدند، بگویند با اینکه هلال را دیدیم اما باز امشب هنوز ماه جمادی است؟! ببینید امام در مقصود اصلی خود اصالً کاری با رسم ندارند. ابتدا به ساکن به تحلیل ذهن عرف کار دارند. به اینکه این عرف عام که فطرتشان فطرت الهی است تا هلال را می‌دیدند، می‌گفتند ماه شروع شد. دیگر کار نداشتند که بگویند هلال را دیدیم ولی هنوز ماه شروع نشده؛ امشب شب آخر ماه جمادی است و فردا اذان صبح که شد ماه رجب آغاز می‌شود! نه، «ان اهل بطن نخله حیث راوا الهلال قالوا قد دخل الشهر الحرام» پس «کذبوا المغیریه». می‌گویند با اینکه هلال را دیدیم هنوز ماه قبلی باقی است.

بازبینی #4
ایجاد شده 30 دسامبر 2025 14:56:45 توسط ... .
به روزرسانی شده 28 فوریه 2026 08:36:26 توسط ... .